

15. Radchuk, H. K. (2009). Aksiopsykholohiia vyshchoi shkoly. Ternopil, 415.
16. Ostrowska, U.; Sliwinski, B. (Ed.) (2006). Aksio Logiczne Podstawy Wychowania. Vol. 1. Pedagogika: podstawynaukowychowanii. Gdansk: GWP, 391–414.
17. Rysmen, D. (1993). Nekotorye typu kharaktera y obshchestvo [Some Types nature and society]. Sotsyolohycheskye yssledovaniya, 3, 121–130.

18. Rogers, C. (1983). Freedom to learn for the 80's. Columbus – Toronto – London – Sydney: Ch. E. Merril Publ. Company, A Bell & Howell Company, 312.
19. Yablonska, T. M. (2012). Metodolohiia realizatsii rolovoi perspektyvy yak stratehii yakisnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv-filolohiv [Methodology implementation strategy role-playing perspective as quality training of future teachers of philology]. Odesa: vydavets Bukaiev B. B., 228.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Морська Л. І.
Дата надходження рукопису 18.08.2016*

Співаковська Євгенія Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра педагогіки, Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027
E-mail: spivakovska@ksu.ks.ua

УДК 378.016+378.22

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ КВАЛІФІКАЦІЇ «ЕКОЛОГ-ДОСЛІДНИК, ВИКЛАДАЧ ВНЗ»

© О. С. Заблоцька

У статті визначено перелік компетентностей з педагогіки і психології вищої школи магістрів кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ», необхідних для їхньої майбутньої професійної діяльності з викладання екологічних дисциплін. Встановлено етапи формування компетентностей. Розкрито зміст необхідних психолого-педагогічних знань і практичних навичок студентів. Визначено пріоритетні методи і засоби навчання та організаційні заходи з формування компетентностей на навчальних заняттях
Ключові слова: компетентності, педагогіка і психологія вищої школи, магістр, викладач екологічних дисциплін

The value of competences on pedagogy and psychology of higher school of the masters of qualification “Ecologist-researcher, teacher of HEI” for the further professional activity on teaching of ecological disciplines was elucidated in the article. There was given the list of competences of students taking into account the specificity of these disciplines, especially as to organization of scientific-pedagogical activity according to the normative base of higher education of Ukraine and documents of HEI; preparation of the learning-methodical support of ecological disciplines; conducting of learning activities and their critical analysis; necessity of permanent rise of the level of pedagogical skill. There were determined the stages of formation of competences on pedagogy and psychology of the higher school, especially – motivational, cognitive, activity and evaluative-reflexive ones. There was elucidated the content of psychological-pedagogical knowledge and practical skills, necessary for the further teaching activity of the future masters. There were offered the methods and means of the study, priority for the formation of students’ competences. There was presented the correspondence between the subject of lecture and practical activities on the discipline “Pedagogy and psychology of the higher school” and competences of the future masters that must be formed at each activity. There were determined the organizational arrangements on competences formation in the process of practical activities

Keywords: competences, pedagogy and psychology of higher school, master, teacher of ecological disciplines

1. Вступ

Згідно з Законом «Про вищу освіту» [1] результатом навчання здобувачів вищої освіти на усіх її рівнях є компетентність (стаття 1, п. 13). Формування професійної компетентності студентів здійснюється протягом вивчення навчальних дисциплін відповідних освітніх програм. Це безперечно стосується й навчання майбутніх магістрів спеціальності 101 «Екологія», кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ». Підготовка цих фахівців передбачає вивчення нормативної дисципліни «Педагогіка і психологія вищої школи», завдяки якій у студентів формуються необхідні для майбутньої викладацької діяльності психолого-

педагогічні знання, уміння, практичні навички, способи мислення, професійні, світоглядні і громадянські якості, морально-етичні цінності [1] – загалом компетентності.

2. Аналіз останніх досліджень

Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти висвітлено у працях С. Вітвицької [2, 3]. Зміст дисципліни «Педагогіка і психологія вищої школи» для вивчення магістрами різних спеціальностей розкрили Н. Машенко [4], О. Мороз, О. Падалко, В. Юрченко [5], Д. Чернілевський, М. Томчук [6], стосовно підготовки сту-

дентів спеціальності 8.04010601 «Екологія та охорона навколишнього середовища» – О. Чередниченко [7], В. Городиська, М. Пантюк, В. Міляєва [8]. Підходи до проведення семінарських занять студентами спеціальності 8.04010601 «Екологія та охорона навколишнього середовища» визначено Н. Мисак [9]. Перелік компетентностей, які формуються у магістрів спеціальності 8.04030201 «Інформатика» внаслідок опанування ними змісту нормативної дисципліни «Педагогіка і психологія вищої школи», наведено Л. Хоружою та Т. Цюман [10].

Методика формування компетентностей з педагогіки і психології вищої школи магістрів кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ» із урахуванням специфіки екологічних дисциплін, які в майбутньому викладатимуться випускниками, залишається не вивченою.

3. Мета та задачі дослідження

Визначення переліку та особливостей формування компетентностей з педагогіки і психології вищої школи магістрів кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ».

Для досягнення поставленої мети були вирішені наступні задачі:

1. Сформовано перелік компетентностей з педагогіки і психології вищої школи магістрів кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ», розкрито зміст психолого-педагогічних знань і практичних навичок студентів, необхідних для викладання екологічних дисциплін.

2. Визначено етапи формування компетентностей з педагогіки і психології вищої школи магістрів кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ», пріоритетні методи і засоби навчання.

3. Розроблено організаційні заходи з формування компетентностей студентів у процесі проведення навчальних занять з дисципліни «Педагогіка і психологія вищої школи».

4. Вивчення характеристики та структури навчальної дисципліни «Педагогіка і психологія вищої школи» у підготовці магістрів кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ»

Формування компетентностей з педагогіки і психології майбутніх магістрів відбувається у процесі вивчення однієї з нормативних дисциплін циклу професійної підготовки студентів спеціальності 101 «Екологія», кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ», а саме – «Педагогіка і психологія вищої школи». Її загальний обсяг складає 90 годин (3 кредити). На аудиторну роботу відведено 32 години, з них 16 – лекційні та 16 – практичні заняття. Самостійна робота студентів становить – 58 годин. Підсумковий контроль здійснюється в формі заліку. Навчальна програма цієї дисципліни для магістрів нової спеціальності 101 «Екологія», кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ» ще не розроблена.

5. Результати дослідження

Аналіз літературних джерел із проблеми дослідження дозволив визначити *перелік компетентнос-*

тей з педагогіки і психології вищої школи магістрів кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ». У змісті компетентностей врахована специфіка екологічних дисциплін, які викладатимуть випускники ВНЗ цієї кваліфікації:

1. Організувати власну науково-педагогічну діяльність відповідно до нормативної бази вищої освіти України та документів ВНЗ.

2. Розробляти навчально-методичне забезпечення екологічних дисциплін («Загальна екологія», «Агроекологія», «Екологічний моніторинг» та ін.).

3. Проводити всі види навчальних занять з екологічних дисциплін.

4. Здійснювати критичний аналіз навчальних занять з екологічних дисциплін.

5. Постійно підвищувати рівень своєї викладацької компетентності шляхом ознайомлення із науковими здобутками в галузі екології, кращим педагогічним досвідом, психологічними особливостями суб'єктів учіння.

Формування цих компетентностей студентів здійснюється за такими етапами: мотиваційний (актуалізація мотивів, інтересів і потреб студентів, пов'язаних із викладанням екологічних дисциплін у майбутній професійній діяльності), когнітивний (оволодіння психолого-педагогічними знаннями), діяльнісний (практичне застосування цих знань та професійно спрямованих якостей у процесі підготовки і проведення навчальних занять з екологічних дисциплін), оцінно-рефлексивний (оцінювання навчальних досягнень суб'єктів учіння та самооцінювання ефективності власної викладацької діяльності).

На когнітивному етапі майбутні магістри повинні оволодіти такими психолого-педагогічними знаннями: знаннями про основні категорії педагогіки і психології вищої школи; нормативну базу вищої освіти України та документи ВНЗ; права, обов'язки та зміст діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ і здобувачів вищої освіти; шляхи формування педагогічної культури науково-педагогічних працівників; методику навчання, контролю й оцінювання у вищій школі; сутність діяльності куратора академічної групи; психологічну характеристику здобувачів вищої освіти, особливості їх адаптації у ВНЗ; методику проведення психолого-педагогічних досліджень у вищій школі.

Діяльнісний етап передбачає формування у студентів таких психолого-педагогічних умінь і практичних навичок:

1. Аналізувати інноваційні процеси у вищій школі; структуру підготовки фахівців у ВНЗ за спеціальностями і спеціалізаціями; документи ВНЗ (статут, освітні програми, положення про організацію освітнього процесу, навчально-науковий інститут, деканат, кафедру та ін.).

2. Складати навчально-методичні комплекти екологічних дисциплін (робочі програми, конспекти лекцій, інструкції до практичних занять, контрольні завдання тощо).

3. Проводити критичний аналіз типових навчальних підручників та посібників зі свого фаху з урахуванням дидактичних вимог до навчальної літератури.

4. Аналізувати всі аспекти професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ.

5. Здійснювати підготовку і проведення навчальних занять з екологічних дисциплін із використанням різних методів і засобів навчання, форм організації навчальної діяльності студентів.

6. Проводити психологічні дослідження у ВНЗ з метою вивчення психологічних особливостей суб'єктів учіння.

7. Розв'язувати ситуаційні задачі, які стосуються педагогічної взаємодії науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти ВНЗ.

На оцінно-рефлексивному етапі у майбутніх магістрів формуються такі психолого-педагогічні вміння і практичні навички:

1. Здійснювати аналіз ефективності навчальної діяльності студентів, форм організації освітнього процесу та видів навчальних занять.

2. Проводити рефлексивних аналіз власних професійно спрямованих цінностей та якостей.

У процесі формування компетентностей з педагогіки і психології вищої школи майбутніх магістрів кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ» пріоритет надаватиметься активним та інтерактивним методам навчання (імітаційно-ігровому моделюванню, методу проектів, кейс-методу, методу когнітивного інструктування, роботи в малих групах та ін.), а також сучасним засобам навчання, які враховують специфіку екологічних дисциплін (новітнє обладнання, прилади та ін.).

У лекційному курсі формуватимуться такі компетентності з педагогіки і психології вищої школи майбутніх магістрів (назви компетентностей за їх номерами наведені вище):

Змістовий модуль 1. ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ:

1. Педагогіка і психологія вищої школи як галузь педагогічної науки. Напрями реформування вищої освіти України – 1, 5.

2. Управління у сфері вищої освіти – 1, 3.

3. Дидактика вищої школи – 1–5.

4. Учасники освітнього процесу – 1, 2, 5.

5. Психолого-педагогічні основи підготовки та проведення занять у вищій школі – 1–5.

Змістовий модуль 2. ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ:

6. Психологія особистості та діяльності викладача ВНЗ – 3, 4, 5.

7. Психологічна характеристика здобувачів вищої освіти – 3, 5.

8. Психологічні засади педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу – 3, 5.

Формування компетентностей з педагогіки і психології вищої школи магістрів кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ» здійснюватиметься на практичних заняттях за допомогою таких організаційних заходів:

Практичне заняття 1. «Інноваційні процеси у вищій освіті України. Управління ВНЗ». Мета: формування компетентностей № 1, 3, 5.

План заняття:

1. Аналіз нормативної бази вищої освіти України та документів ВНЗ у процесі обговорення їх змісту

і структури у формі ділової гри «Захист результатів наукового дослідження на засідання спеціалізованої вченої ради». Орієнтовні теми: «Зміст Закону України «Про вищу освіту» в контексті Болонської декларації», «Порівняльний аналіз громадського і студентського самоврядування як форм управління ВНЗ» та ін.

2. Обговорення змісту і структури «Положення про організацію освітнього процесу у ВНЗ» у формі дидактичної гри «Запитання – відповідь»).

3. Тестовий контроль.

Практичне заняття 2. «Практичне використання у ВНЗ теоретичних знань з дидактики вищої школи». Мета: формування компетентностей № 2–5.

План заняття:

1. Обговорення змісту і структури освітньої програми і навчального плану підготовки магістрів кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ» у формі ділової гри «Засідання навчально-методичної ради факультету із затвердження відповідних освітніх документів ВНЗ».

2. Проведення дидактичного аналізу підручника (посібника) з фаху у формі ділової гри «Засідання вченої ради факультету з розгляду підручника (посібника) з метою його рекомендації до друку».

3. Проведення аналізу підготовки фахівців за формами навчання, спеціальностями і спеціалізаціями, які пропонує ВНЗ, шляхом розв'язання запропонованої реальної ситуації у приймальній комісії цього ВНЗ з використанням кейс-методу.

4. Тестовий контроль.

Практичне заняття 3. «Суб'єкти освітнього процесу. Навчально-методична документація викладача ВНЗ. Дидактичні і методичні підходи до проведення лекційних занять різних видів». Мета: формування компетентностей № 1–5.

План заняття:

1. Проведення конкурсу на кращу робочу програму екологічної дисципліни блоку «за вибором студентів».

2. Проведення міні-лекцій (бінарної лекції, лекції-брифінгу, лекції-диспуту) та їх аналіз.

3. Тестовий контроль.

Практичне заняття 4. «Підготовка і проведення практичних занять». Мета: формування компетентностей № 2–5.

План заняття:

1. Проведення практичних занять різних типів (у формі ділової гри, «мозкового штурму», з використанням методу проектів тощо), їх аналіз.

2. Тестовий контроль.

Практичне заняття 5. «Психологічні аспекти педагогічної діяльності викладачів ВНЗ». Мета: формування компетентностей № 3–5.

План заняття:

1. Проведення конкурсу презентацій на тему: «Ідеальний викладач».

2. Проведення анкетування студентів для виявлення їхніх професійно спрямованих цінностей і якостей.

3. Тестовий контроль.

Практичне заняття 6. «Студентство і студентська група як об'єкт психологічного дослідження». Мета: формування компетентності № 5.

План заняття:

1. Презентації результатів психологічних досліджень у студентських академічних групах ВНЗ на теми:

А) «Що мені допомогло адаптуватися до навчання в нашому університеті?» (метод анкетування). Узагальнення рекомендацій для кураторів груп з їх обговоренням на одній із нарад кураторів.

Б) «Чого я чекаю від студентського самоврядування?» (метод анкетування). Узагальнення рекомендацій із їх обговоренням на одному із засідань студентського самоврядування.

В) «Лідер групи» (метод соціометричного дослідження). Узагальнення методичних рекомендацій для куратора академічної групи, в якій проводилося дослідження, щодо згуртування студентського колективу.

2. Тестовий контроль.

Практичне заняття 7. «Ефективність педагогічного спілкування. Психологічні шляхи розв'язання педагогічних конфліктів (психологічний тренінг)». Мета: формування компетентностей № 3–5.

План заняття:

1. Психологічний тренінг із розв'язування педагогічних конфліктів.

2. Тестовий контроль.

Практичне заняття 8. «Підсумковий модульний контроль». Мета: контроль і оцінювання сформованості компетентностей із педагогіки і психології вищої школи майбутніх магістрів кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ».

План заняття:

1. Проведення тестування студентів.

2. Підведення підсумків.

6. Висновки

Встановлення переліку компетентностей з педагогіки і психології вищої школи майбутніх магістрів кваліфікації «Еколог-дослідник, викладач ВНЗ», урахування в їх змісті специфіки екологічних дисциплін, які викладатимуться цими фахівцями після завершення навчання у ВНЗ, визначення етапів формування компетентностей, пріоритетних методів і засобів навчання, організаційних заходів, котрі використовуватимуться на практичних заняттях із дисципліни «Педагогіка і психологія вищої школи» з метою формування відповідних компетентностей, сприятимуть підвищенню ефективності підготовки високоосвічених та конкурентоспроможних викладачів екологічних дисциплін.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Вища освіта. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>

2. Вітвицька, С. С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук / С. С. Вітвицька. – Житомир, 2011. – 472 с.

3. Вітвицька, С. С. Основи педагогіки вищої школи [Текст]: метод. посіб. / С. С. Вітвицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 314 с.

4. Мащенко, Н. І. Основи педагогіки і психології вищої школи [Текст] / Н. І. Мащенко. – 2-е вид., доп. й перероб. – Кременчук, 2006. – 272 с.

5. Мороз, О. Г. Педагогіка і психологія вищої школи [Текст]: навч. пос. / О. Г. Мороз, О. С. Падалко, В. І. Юрченко. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. – 267 с.

6. Чернілевський, Д. В. Педагогіка та психологія вищої школи [Текст]: навч. посіб. / Д. В. Чернілевський, М. І. Томчук. – Вінниця: Вінницький соціально-економічний ін-т ун-ту Україна, 2006. – 402 с.

7. Чердніченко, О. М. Конспект лекцій з курсу «Педагогіка та психологія вищої освіти» [Текст] / О. М. Чердніченко. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 32 с.

8. Городиська, В. Педагогіка та психологія вищої школи [Текст] / В. Городиська, М. Пантук, В. Міляєва. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2014. – 307 с.

9. Мисак, Н. Ф. Педагогіка і психологія вищої школи. Ч. II. «Психологія вищої школи» [Текст]: метод. рек. / Н. Ф. Мисак. – Львів: Львівський національний аграрний університет, 2014. – 56 с.

10. Педагогіка і психологія вищої школи [Текст]. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. – 37 с.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro vyshhu osvitu». Vyshha osvita. Available at: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>

2. Vitvyc'ka, S. S. (2011). Teoretychni i metodychni zasady pedagogichnoi' pidgotovky magistriv v umovah stupenevoi' osvity. Zhytomyr, 472.

3. Vitvyc'ka, S. S. (2003). Osnovy pedagogiky vyshhoi' shkoly. Kyiv: Centr navchal'noi' literatury, 314.

4. Mashhenko, N. I. (2006). Osnovy pedagogiky i psyhologii' vyshhoi' shkoly. Kremenchuk, 272.

5. Moroz, O. G., Padalko, O. S., Jurchenko, V. I. (2003). Pedagogika i psyhologija vyshhoi' shkoly. Kyiv: NPU im. M. P. Dragomanova, 267.

6. Chernilevs'kyj, D. V., Tomchuk, M. I. (2006). Pedagogika ta psyhologija vyshhoi' shkoly. Vinnycja: Vinnyc'kyj social'no-ekonomichnyj in-t un-tu Ukrainy, 402.

7. Cherednychenko, O. M. (2012). Konspekt lekcij z kursu «Pedagogika ta psyhologija vyshhoi' osvity». Kharkiv: HNAMG, 32.

8. Gorodys'ka, V., Pantjuk, M., Miljajeva, V. (2014). Pedagogika ta psyhologija vyshhoi' shkoly. Drogobych: Redakcijnno-vydavnychij viddil DDP, 307.

9. Mysak, N. F. (2014). Pedagogika i psyhologija vyshhoi' shkoly. Ch. II. «Psyhologija vyshhoi' shkoly». Lviv: L'vivs'kyj nacional'nyj agrarnyj universytet, 56.

10. Pedagogika i psyhologija vyshhoi' shkoly (2015). Kyiv: Kyi'vs'kyj universytet imeni Borysa Grinchenka, 37.

Дата надходження рукопису 23.08.2016

Заблюцька Ольга Сергіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри, кафедра хімії, Житомирський національний агроекологічний університет, бул. Старий, 7, м. Житомир, Україна, 10008
E-mail: olgasz5@mail.ru